

УДК 94(460)

Валентина Годлевська

**ТРАНСФОРМАЦІЯ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА ТА РИБАЛЬСТВА ІСПАНІЇ  
В УМОВАХ УТВЕРДЖЕННЯ ДЕМОКРАТІЇ (1982–1996 РР.)**

*У статті проаналізовано розвиток рибальства та сільськогосподарського сектору Іспанії на етапі консолідації демократичних засад. Автору вдалося з'ясувати, що процес змін і модернізації сільського господарства та рибальства країни був спричинений не лише демократизацією усіх сфер життєдіяльності суспільства, а й вступом Іспанії до ЄС. Хоча на відміну від промисловості, сільське господарство країни виявилось менше пристосованим до інтеграції в ЄС.*

*Ключові слова:* Іспанія, демократизація, економіка, рибальство, аграрний сектор, модернізація, ЄС.

В останній чверті XX ст. Іспанія здійснила успішний перехід від авторитарного до демократичного суспільства. Крім змін у політичній сфері, суттєві перетворення торкнулися економіки.

Актуальність проблематики ґрунтується на тому, що економічна модернізація і демократія знаходяться в опосередкованих взаємовідносинах. Економічна модернізація лише тоді приносить реальні плоди, коли вона проводиться у взаємозв'язку з політикою соціального реформування, соціальною і політичною модернізацією.

Розвиток іспанської економіки в останній чверті XX ст., сільського господарства зокрема, був обумовлений специфікою історичного розвитку Іспанії та інтеграцією в ЄС.

Наукова новизна полягає у тому, що вперше в українській іспаністиці досліджено особливості розвитку сільського господарства та рибальства Іспанії в умовах утвердження демократичних засад.

Доведено, що демократизація Іспанії сприяла модернізації аграрного виробництва та рибальства, особливо після вступу в ЄС.

Основна мета публікації полягає у тому, щоб на основі опрацювання відповідних джерел та літератури, проаналізувати особливості трансформації сільського господарства та рибальства Іспанії в умовах утвердження демократичних засад.

Основу джерельної бази статті складають законодавчі акти, статистичні дані, матеріали іспанської преси зазначеного періоду.

Певні аспекти досліджуваної проблеми проаналізовано науковцями. Значний внесок у їх вивчення зробили російські науковці І. Синельщикова та А. Тесленко. Автори висвітлили значення середземноморського аграрного комплексу, місце виноградарства, виноробства, вирощування цитрусових та оливи в розвитку сільського господарства Іспанії. Система наднаціонального регулювання, що склалась в ЄС, на думку дослідників, створила передумови для структурної перебудови середземноморського аграрного комплексу [1].

Автор ряду статей Х. Сумпсі Віньяс розглянув цілий комплекс проблем і питань щодо процесу модернізації сільського господарства Іспанії після вступу в ЄС. Автор показав недоліки модернізації в підвищенні конкурентоспроможності, а також запропонував можливі шляхи структурних перетворень [2; 3].

Проблеми нерівності сільського господарства Іспанії і проблеми, які вони породжують досліджені Р. Галярдо та Е. Рамос Реалем. В першу чергу розглядаються основні елементи нерівності щодо обмеження іспанського аграрного сектора; представлені існуючі відмінності в фермерських селянських господарствах різних автономних співтовариств; здійснено порівняння між сільським господарством Іспанії та країн Європейського Союзу; розглянуто нові вимоги конкурентоспроможності та переговорного процесу [4].

В статті І. Бардахі Аскарате та Е. Рамос Реала сформульовані фактори, які обмежували та визначали конкурентоздатність фермерських господарств країн Середземного моря. У цьому зв'язку авторами були встановлені сильні і слабкі сторони іспанських господарств при інтеграції в нову систему відносин Європейського Союзу з Середземномор'ям. Робиться висновок, що нова ситуація надала Іспанії статус привілейованого партнера з іншим берегом ЄС. Стратегія в Іспанії, в цьому сенсі, сприяла стабільності в регіоні та зростанню іспанської економіки [5].

Також досліджували зазначену проблему Р. Тамамес, Х. Коліно Суерас, А. Лоса Кармон, К. Барсера Лопес та інші [6; 7; 8].

До 40-х рр. XX ст. більше половини населення Іспанії були зайняті у аграрному секторі, а його продукція складала основну частину економіки. Проте до 1980-х рр. частка зайнятих знизилась до

18 %, а продукції – до 7 % від ВВП. Сільське господарство Іспанії продовжувало бути низькорентабельним.

З приходом до влади в жовтні 1982 р. демократичного уряду на чолі з Іспанською соціалістичною робітничою партією розпочався період консолідації демократії. Успіх попередніх трансформацій в політичній та соціально-економічній сферах залежав від подальших кроків нового уряду.

Акцент в аграрній політиці був перенесений з кількісних показників на якісні, а сільське господарство поряд з транспортною інфраструктурою стало пріоритетною галуззю в державних асигнуваннях. Головними чинниками аграрної політики Іспанії стали приєднання країни до ЄЕС і необхідність встановлення певних компромісів між національною аграрною політикою і комунітарною [9, с. 44].

З метою підтримки та стимуляції фермерських господарств на початку 80-х р. була ухвалена низка законів: «Статут сімейних аграрних господарств та молодих фермерів» (1981); Королівський указ «Про надання першої допомоги молодим фермерам» (1983); «Про модернізацію фермерських аграрних господарств» (1985)[10; 11; 12]. Їх мета полягала у збільшенні фінансування, беручи до уваги основні принципи, правила ЄЕС у порядку модернізації структури фермерських господарств.

Іспанія приєдналась до ЄЕС в 1986 р. В ході переговорів з'ясувалося, що саме аграрна інтеграція представляла найбільші труднощі. Іспанське сільське господарство помітно відставало за рівнем концентрації виробництва і накопичення капіталу, Іспанія мала відносно низький рівень агротехніки і механізації сільського господарства, велику розпорошеність і дрібність земельних ділянок, більш низькі внутрішні ціни на одні продукти (фрукти, овочі, вино, оливкова олія) і більш високі на інші (цукровий буряк, цукор, молоко).

Труднощі в певній мірі були пов'язані і з тим, що вступ в ЄЕС створив високий рівень самозабезпеченості сільськогосподарською продукцією і, як наслідок, викликав зниження цін та скорочення упродовж кількох років іспанського виробництва зернових, м'яса, молока, що спричинило збитки національним виробникам аграрної продукції.

Для адаптації Іспанії до вимог ЄЕС їй був наданий перехідний період терміном на сім років для всього сільського господарства та до десяти років по таких товарах, як овочі, фрукти та олійні. Упродовж цього періоду Іспанія повинна була поліпшити технічну оснащеність сільського господарства, необхідну для зростання виробництва і його продуктивності, підвищити увагу до вихідних цін на сільськогосподарську продукцію, які є предметом постійних дискусій між аграрними організаціями та урядом, поліпшити становище транспорту та системи збуту [9, с. 38, 39].

Вступаючи в ЄЕС, Іспанія розраховувала на те, що це дозволить іспанським фермерам включитися в існуючу в ньому систему підтримки цін і виплат експортних субсидій, збільшити доходи виробників і отримувати асигнування на модернізацію виробництва, форм і методів збуту аграрної продукції і, відповідно, підвищити на цій основі її конкурентоспроможність на європейських ринках [9, с. 38].

З часом, в країнах ЄЕС виникла проблема постійного перевиробництва. Це створювало надлишки основних сільськогосподарських продуктів, частину з яких, в кращому випадку, експортували (з допомогою субсидій), дарували у країни, що розвиваються, а в інших випадках, зберігалися або знищувалися у межах ЄЕС. Витрати бюджету на ці заходи були дуже високими, а також призвели до спотворення на світових ринках, а наслідки не завжди були в інтересах фермерів і споживачів. Таким чином, постала необхідність обмежити виробництво сільськогосподарських продуктів.

Плани уряду в агропромисловому секторі негативно сприймали працівники сільськогосподарського сектору. Так, приміром, показовими виявились багатотисячні мітинги та демонстрації фермерів на знак протесту проти аграрної політики та поточної ситуації в галузі (квітень 1990 р., лютий 1991 р., квітень 1992 р.) [13; 14; 15].

Але в цілому слід визнати, що прилучення до норм ЄС у кінцевому рахунку сприяло розвитку аграрного комплексу, стимулюючи процеси модернізації. Виробництво продукції поступово втрачало в Іспанії дрібнотоварний, селянський і набувало фермерсько-індустріальний характер.

Головною галуззю сільського господарства є землеробство. Для Іспанії першочергове значення має культивування озимих зернових: пшениці та ячменю, у меншій мірі вівса та жита. Вони культивуються без зрошення.

Готуючись до вступу в ЄЕС, в травні 1984 р. був ухвалений закон, що регулював виробництво та торгівлю пшеницею та її похідних [16]. Ці зміни торкнулися обов'язково виробництва і внутрішньої торгівлі пшеницею, з метою полегшити адаптацію до правових норм ЄЕС. Повна лібералізація внутрішньої та зовнішньої торгівлі пшеницею удосконалювала існуючий режим компенсаційних цін, механізми, необхідні для належного управління виробництвом та споживанням.

У жовтні 1985 р. був ухвалений королівський указ «Про об'єднання виробників сільськогосподарської продукції зернових та їх спілок» [17]. Таким чином, виробники зернових змогли об'єднуватись для просування і зміцнення партнерських відносин, досягнення торгового партнерства, що дозволило їм конкурувати на ринку. Так був розширений закон «Про об'єднання виробників сільськогосподарської продукції» від 1972 р.

У жовтні 1986 р. у зв'язку зі вступом у ЄЕС був прийнятий Королівський указ, яким врегульовувались розрахунок, стягнення податків та рівень відповідальності, встановлені законодавством Європейського економічного співтовариства в секторі зернових (відповідно до положення ЄЕС № 2727/1975) [18].

Щодо обсягів виробництва, то з 1985 по 1994 рр. вони скоротилися, так само як і загальна площа земель, відведених для їх вирощування. Це було пов'язано із вимогами ЄЕС.

Особливе значення для сільського господарства Іспанії має так звана «середземноморська продукція», перш за все – олива, виноград та цитрусові. Три галузі є історично характерними для Іспанії і відіграють важливу роль у розвитку економіки її регіонів. Вирощування олив, винограду і цитрусових створюють в Іспанії своєрідний «середземноморський аграрний комплекс». Відсутність митних бар'єрів і відкритий доступ на ринки ЄС поставив у привілейоване становище продукцію середземноморського аграрного комплексу (САК) Іспанії по відношенню до інших секторів сільського господарства в зоні співтовариства, оскільки дозволяв отримувати істотну вигоду з фактора низьких витрат виробництва (ціни на продукцію САК в Іспанії на 30 % нижче, ніж у середньому в ЄС) [1, с. 169, 193].

В цілому під трьома провідними сільськогосподарськими культурами в Іспанії на 1994 р. було зайнято 3,53 млн га: під оливами – 2,09 млн га, виноградом – 1,19 млн га і цитрусовими – 0,25 млн га (під апельсинами 128 тис. га, мандаринами – 77 тис. га, лимонами – 43 тис. га), що становить близько 20 % всіх оброблюваних в країні земель [19, с. 570–572].

Вступ країни в Європейське Співтовариство забезпечив використання високих технологій, сучасних методів організації бізнесу, підвищення конкурентоспроможності, залучення іноземного капіталу, а також зростання внутрішніх і зовнішніх ринків збуту [1, с. 189].

Серед фруктових культур провідне місце належить цитрусовим, плантації яких знаходяться на зрошувальних землях середземноморського узбережжя, де відсутні заморозки. Цитрусові – це основна сільськогосподарська культура в Іспанії, яка йде на експорт. В листопаді 1984 р. був ухвалений Королівський указ «Про реорганізацію сектора експортерів цитрусових» [20].

Заморозки, що мали місце в січні 1985 р. мали досить серйозні наслідки для цитрусових плантацій стосовно втрати врожаю. У зв'язку з цим у вересні 1985 р. був прийнятий закон про заходи щодо усунення наслідків заморозків на цитрусових плантаціях [21]. В цих умовах було необхідно підтримати відновлення сектору, важливість якого в економічному розвитку сільського господарства дуже значна. Було прийнято рішення про пріоритетність у наданні кредитів Банком сільськогосподарських кредитів для інвестицій сільськогосподарських підприємств і фермерів, чії плантації цитрусових були пошкоджені заморозками. У 90-і рр. збір всіх видів цитрусових в Іспанії складав 4,5–5 млн т в рік, що становило 5–10 % їх світового виробництва.

У 1992 р. обсяг вирощених фруктів і овочів перевищив врожай зернових. За своїм значенням в економіці та у зовнішній торгівлі Іспанії вирощування цитрусових помітно перевершувало і виноградарство, і вирощування олив. В той же час площа, зайнята під цитрусовими, порівняно невелика (не більше 0,25 млн га) і поступається площі виноградників майже в 5 разів (1,19 млн га в 1994 р.) та у вісім разів площ під оливою (2,09 млн га). Продовжуючи пристосовуватись до вимог ЄС (регламент ЄЕС 3920/1990), в травні 1991 р. був ухвалений закон про декларації врожаю цитрусових. Йдеться про обов'язок виробників цитрусових заповнити для кожної кампанії заяву про кількість цих продуктів зібраних на території Співтовариства. В грудні 1993 р. був прийнятий закон «Про внесення змін в правила технічного контролю і сертифікації цитрусових» [22]. Членство в ЄС сприяло подальшому розвитку виробництва цитрусових і значного зростання експорту.

Серед інших фруктів важливе місце посідають яблука, персики, груші та абрикоси на зрошувальних землях. Щорічно встановлювались фіксовані ціни для продажу овочів та фруктів. В червні 1986 р. був ухвалений Королівський указ, який врегульовував створення організацій виробників фруктів і овочів, що надав право виробникам спільно представляти та захищати свої інтереси [23].

Виробництво овочів теж посідає важливе місце у сільському господарстві. Вирощування овочів має давні традиції в Іспанії. Вони складають більшість тепличних площ. Із середини ХХ ст. виробництво овочів зросло удвічі, воно є основою для харчової промисловості. Разом із фруктами овочі також є експортним товаром із групи свіжих агропродуктів. Експортуються помідори, цибуля, кавуни, салат, капуста, горох, морква, перець, огірки тощо.

Зі вступом в ЄЕС виробництво більшості овочів зменшилося. Так, виробництво картоплі зменшилося з 5,9 млн т у 1985 р. – до 3,8 млн т у 1994 р., цибулі – з 1,2 млн т – до 10; капусти – з 0,46 млн т – до 0,36; баклажанів – з 0,12 млн т – до 0,11 [19, с. 544].

Другорядну роль у сільському господарстві Іспанії відіграє тваринництво. В останній третині ХХ ст. спостерігалось значне збільшення поголів'я худоби. Продуктивність тваринництва в найбільш сприятливих районах північної «вологої» Іспанії в 2–3 рази нижче, ніж в інших країнах Європи з аналогічними кліматичними умовами.

Вступ у ЄЕС не спричинив таких суттєвих проблем у тваринництві, як у сфері землеробства. Нова практика тваринництва сприяла меншій залежності від умов сільськогосподарського середовища. Це привело до трансформації простору сектору тваринництва, який відчував гострий дефіцит кормів і залежав від їх імпорту з інших країн. Найкраща ситуація з кормами спостерігалась на вологій півночі. Приатлантичні провінції давали більше 60 % молока, виробленого в країні, майже половину яловичини. Велика рогата худоба зосереджена переважно у невеликих господарствах, що пов'язано з гірським рельєфом. В Іспанії м'ясо великої рогатої худоби становить близько 6,2 % готової аграрної продукції, а виробництва молока становить 6,6 %.

Зі вступом в ЄЕС поголів'я худоби зросло: так, поголів'я великої рогатої худоби збільшилося з 4,9 млн у 1985 р. – до 5,2 млн у 1994 р.; поголів'я овець – з 16,9 млн – до 23 млн; кіз – з 2,6 млн – до 3,1 млн; свиней – з 11,7 млн – до 19,3 млн [19, с. 587]. В другій половині 80-х рр. ухвалено низку законодавчих актів з метою стимулювання національного виробника та покращення якості сільськогосподарських тварин.

Іспанія активно експлуатує ресурси моря, насамперед рибні. В значних кількостях ведеться вилов моллюсків. Рибальство має велике значення для економіки країни.

Хоча узбережжя країни простягнулося на 4551 км, більша його частина непридатна для рибної ловлі в прилеглий смузі (40–50 км). Головним регіоном рибопереробної промисловості на Атлантичному узбережжі традиційно залишається Галісія, яка відома своїми численними зручними бухтами. Найбільш великі риболовецькі порти – Віго, Ла Корунья, Хі-хон, Ель-Ферроель.

Загальна політика в галузі рибальства для всіх держав-членів була передбачена в Римському договорі 1957 р. Перші спільні заходи для сектора рибальства сягають 1970 р., коли Рада встановлює організацію спільного ринку для продуктів рибальства та структурної політики в галузі рибальства. Тим не менш, лише в 1983 р. після декількох місяців важких переговорів, 14 грудня Європейська Рада підписала угоду про політику у сфері рибного лову, в якій було визначено так звані виняткові економічні райони, сформульовано принцип відносної стабільності (PER), і передбачено заходи регулювання в цілях збереження морських ресурсів на основі переривань, уповноважених (ТАС) і квот.

В грудні 1992 р. були внесені зміни, в яких була визначена загальна риболовна політика до 2002 р. Основні цілі полягали в спробі компенсувати дисбаланс між флотами в країн-членів; в можливості скорочення флоту рибних господарств разом з структурними заходами; в ефективному регулюванні доступу до морських ресурсів за допомогою ліцензування рибалок з метою скорочення надлишкових потужностей риболовного сектора.

По тоннажу риболовецький флот Іспанії найбільший в ЄС. По улову риби (1400 тис. тонн в 1990-х рр.) вона посідала друге місце після Данії. Однак через запровадження жорстких лімітів добування риби неухильно падало. Так, з 1985 по 1994 рр. зменшився вилов лососевих, форелі, крабових та інших морських видів [19, с. 598].

Таким чином, процес змін і модернізації сільського господарства та рибальства Іспанії після вступу до ЄС був дуже інтенсивним, який суттєво вплинув на модернізацію секторів, збільшення ринку збуту, зростання конкурентоспроможності. Проте, незважаючи на це, іспанські аграрії залишились невдоволеними політикою Співтовариства, оскільки особливих вигод інтеграція не принесла. Зменшення оброблюваних площ окремих культур, загальне зменшення кількості робочої сили створило складну ситуацію в секторі. Найбільше політика торкнулась рослинної продукції середземноморського аграрного комплексу і меншою мірою – тваринництва.

Політика соціалістичного уряду в сфері аграрного сектору зосередилась на структурному регулюванні з метою прискорення його перебудови, підвищення конкурентоспроможності на зовнішніх ринках, пом'якшення соціальних наслідків раціоналізації виробництва.

У цілому слід визнати, що прилучення до норм ЄС у кінцевому рахунку сприяло розвитку аграрного комплексу та рибальства, стимулюючи процеси модернізації. А економічна модернізація є результативною, коли вона проводиться у взаємозв'язку з політичною.

**Список використаних джерел**

1. Синельщикова И. Г. Модернизация традиционной агрикультуры / И. Г. Синельщикова, А.Ю.Тесленко // Испания: траектория модернизации на исходе XX века. – М.: ИЛА РАН, 2006. – С. 169–196. 2. Viñas Sumpsi J. M. La modernización de la agricultura española / J. M. Sumpsi Viñas // Revista española de economía agraria. – 1995. – № 173. – P. 267–289. 3. Viñas Sumpsi J. M. La agricultura española ante los nuevos escenarios de la PAC / J. M. Sumpsi Viñas // Revista española de economía agraria. – 1996. – № 176–177. – P. 265–304. 4. Gallardo R. Disparidades de la agricultura española entre la modernización y las nuevas funciones del territorio / R. Gallardo, E. Ramos Real // Revista de estudios regionales. – 1999. – № 54. – P. 17–46. 5. Azcárate I. B. Retos y oportunidades para la agricultura española en el nuevo escenario de codesarrollo / I. Bardaji Azcárate, E. Ramos Real // Revista española de economía agraria. – 1995. – № 172. – P. 183–209. 6. Sueiras José C. El impacto de las subvenciones sobre la distribución de la renta en la agricultura española / J. C. Sueiras, Antonio Losa Carmona // RAE: Revista Asturiana de Economía. – 1999. – № 14. – P. 27–49. 7. Barciela López C. La modernización de la agricultura y la política agraria / C. Barciela López // Papeles de economía española. – 1997. – № 73. – P. 112–133. 8. Tamames R. Del proteccionismo agrario a las nuevas tendencias del desarrollo rural (internacionalización y cambio estructural) / R. Tamames // Revista de Estudios Agrosociales. – 1992. – № 161. – P. 281–309. 9. Ивлева Т. Н. Эволюция аграрной политики Испании // Латинская Америка. – 2005. – № 9. – С. 30–41. 10. Ley 49/1981, de 24 de diciembre, del Estatuto de la explotación familiar agraria y de los agricultores jóvenes // Boletín Oficial del Estado. – 1982. – № 9 (11 de enero). – P. 539–544. 11. Real Decreto 1932/1983, de 22 de junio, sobre auxilios a los agricultores jóvenes, de acuerdo con la Ley 49/1981, de 24 de diciembre, del Estatuto de la Explotación Familiar y de los Agricultores Jóvenes // Boletín Oficial del Estado. – 1983. – № 166 (13 de julio). – P. 19544–19545. 12. Real Decreto 419/1985, de 6 de marzo, por el que se desarrolla la modernización de las explotaciones familiares agrarias y otros aspectos de la Ley 49/1981, de 24 de diciembre // Boletín Oficial del Estado. – 1985. – № 79 (2 de abril). – P. 8768–8770. 13. Masiva protesta agraria contra la política de la CE // El País. – 1990. – 26 de abril. 14. Las manifestaciones en una docena de ciudades cierran las protestas agrarias // El País. – 1991. – 1 de febrero. 15. Decenas de miles de agricultores se manifiestan contra la reconversión del campo español // El País. – 1992. – 12 de abril. 16. Ley 16/1984, de 29 de mayo, por la que se regula la producción y el comercio del trigo y sus derivados // Boletín Oficial del Estado. – 1984. – № 129 (30 de mayo). – P. 15206–15206. 17. Real Decreto 2155/1985, de 23 de octubre, sobre Agrupaciones de Productores Agrarios de Cereales y sus Uniones // Boletín Oficial del Estado. – 1985. – № 279 (21 de noviembre). – P. 36866–36867. 18. Real Decreto 2164/1986, de 3 de octubre, por el que se regula la liquidación, recaudación y control de la tasa de corresponsabilidad establecida por la normativa de la Comunidad Económica Europea en el sector de los cereales // Boletín Oficial del Estado. – 1986. – № 253 (22 de octubre). – P. 35655–35656. 19. Anuario estadístico de España. – Madrid: Instituto nacional de estadística, 1997. – P. 570–572. 20. Real Decreto 1922/1984 sobre reorganización del sector exportador de frutos cítricos // Boletín Oficial del Estado. – 1984. – № 264 (3 de noviembre). – P. 31784–31784. 21. Orden de 31 de mayo de 1991 sobre declaración de cosecha de cítricos // Boletín Oficial del Estado. – 1991. – № 150 (24 de junio). – P. 20797–20801. 22. Orden de 30 de diciembre de 1993 por la que se modifica el Reglamento Técnico de Control y Certificación de Plantas de Vivero de Cítricos // Boletín Oficial del Estado. – 1994. – № 7 (8 de enero). – P. 468–468. 23. Real Decreto 1101/1986, de 6 de junio, por el que se regula la constitución de Organizaciones de Productores de frutas y hortalizas // Boletín Oficial del Estado. – 1986. – № 139 (11 de junio). – P. 21262–21264.

**Валентина Годлевская**

**ТРАНСФОРМАЦИЯ СЕЛЬСКОГО ХОЗЯЙСТВА И РЫБОЛОВСТВА ИСПАНИИ  
В УСЛОВИЯХ УТВЕРЖДЕНИЯ ДЕМОКРАТИИ (1982–1996 ГГ.)**

*В статье проанализировано развитие рыболовства и сельскохозяйственного сектора Испании на этапе консолидации демократических устоев. Автору удалось выяснить, что процесс изменений и модернизации сельского хозяйства и рыболовства страны был вызван не только демократизацией всех сфер жизнедеятельности общества, но и вступлением Испании в ЕС. Хотя в отличие от промышленности, сельское хозяйство страны оказалось менее приспособленным к интеграции в ЕС.*

*Ключевые слова:* Испания, демократизация, экономика, рыболовство, аграрный сектор, модернизация, ЕС.

**Valentina Godlevska**

**THE TRANSFORMATION OF AGRICULTURE AND FISHERIES OF SPAIN IN THE  
CONDITIONS OF DEMOCRACY (1982–1996)**

*The article analyzes the development of fisheries and agricultural sector of Spain during the consolidation phase of democratic foundations. The author finds out that the process of change and modernization of agriculture and fisheries of the country was caused not only by the democratization of all spheres of social life, but also the entry of Spain into the EU. Although unlike industry, agriculture has proved to be less adapted to integration in the EU.*

*Keywords:* Spain, democratization, Economics, fisheries, agricultural sector, modernization, EU.